

se, contràriament al verb *adonar-se*, admet aquest valor absolut.

Vegem, finalment, aquestes tres construccions:

[10] Tu vas comprar un quilo de mongetes i jo en vaig comprar un de cigrons.

[11] *Tu vas comprar un quilo de mongetes i jo vaig comprar un de cigrons.

[12] Tu vas comprar un quilo de mongetes i jo un de cigrons.

Quan defensem el sistema hem de saber què defensem. La frase [11], com ja indiquem amb la inscripció d'un asterisc, és, amb l'omissió del pronom feble, totalment inacceptable, perquè és "gramaticalment" incompleta, però no es pot negar que és tan clara de significació com les altres dues. Ens semblaria totalment desencertat de voler demostrar-ne la incorrecció, preguntant, per exemple, com algú sol fer: «¿Vas comprar un què, de cigrons, que no ens ho dius?» Només cal veure que la construcció [12], més reduïda que l'anterior, és totalment correcta, irreprotxable, i ningú no hi trobaria a faltar res. La cosa és més clara que l'aigua: si no hi ha verb no hi ha pronom feble. ♦

Si la Marta no dóna
senyals de vida hauré
d'escriure una carta.

Dibuixat per Toni Donada

LÈXIC

Breu anecdotari de friccions lingüístiques

per Cosme Aguiló

No crec que el sol escalfi cap català que servi la virginitat de no haver hagut de suportar mai mostres de prepotència lingüística, amb els abusos que se'n deriven, activades per parlants de les pàtries veïnes. L'article de Ricard Colom (LLENGUA NACIONAL, 28) ve a dir, molt encertadament, que la persona que sap afrontar-les amb intel·ligència les deixa reduïdes a simple fum de formatjada. Als restaurants, a les botigues, als bars, al carrers... sempre hi ha l'analfabet impertinent de torn amb ganes de molestar-nos i fregar-nos pels morros el carro daurat i cristià dels tres-cents milions o més, on ell cavaleja, anca de verro, i apunta amb l'índex, fent riota, la nostra modesta i encantadora, somereta pagana. No heu observat mai que hi ha molts de conductors que ex-

halen agressivitat pel sol fet de tenir un volant entre mans? Es veu que els xofers de vehicles lingüístics turbos d'injecció se senten els reis de les carreteres amb dret a passar per damunt el primer cotxet o vianant que troben pel camí. No suporten que netegem les bugies, perquè ens voldrien veure tirats a la vorera i fent fum per tal d'aprofitar les nostres rodes. Cal prendre apunts de la seva *fiesta nacional* i fer que se sentin ridículs en envestir sota el voleig de la nostra capa de la manera més castissa i elegant.

Em vénen a la memòria algunes anècdotes interessants. Em contaren per cert i segur un fet succèit fa poc a una parròquia de la ciutat de Mallorca. L'ocasió per a fer santes croades no es desprofita ni en els llocs sa-

grats, com si tenguessin ben clar que la Mare de Déu és de la Manxa en lloc d'immaculada. Diuen que en aquella barriada de forta concentració d'immigrants va aterrar com a rector un capellà novell del país que va gosar capgirar el desordre establert de les misses en castellà. De tot d'una no va succeir res de nou: els resos s'enlairaven amb la mateixa eficiència que si hagués dit la missa Isabel la Catòlica o el Cid Campeador. Però, ai las!, la bonança era preludi de maror i un dia en què l'atrevit clergue donava la comunió se va arrambar fins a l'altar una senyora, que imagin de bust opulent i monyo capçalat amb *peineta*, per a participar com a convidada a la taula. El sacerdot, continuant els deures del seu ministeri, va dir clar i català: «El cos de Crist!» I en lloc del potencial i bisil·làbic «amén» va rebre aquesta aïrada declaració de procedència geogràfica, acompanyada d'una pujada de color dels pòmuls i d'unes orgulloses engronsades de testa: «Soy madrileña!» La Sagrada Forma encara no havia iniciat el camí de descens cap als flamejants llavis de la devota altiplanera, com el despert ministre celebrant la informava amb veu tan clara com serena: «Pot combregar tranquil·la, senyora, que no és pecat.» *Chapeau!*

Conec l'existència d'un altre tipus de fricció que pot ser causat perquè la persona que l'origina sigui incompetent com a receptora d'un dialecte que no és el propi. Sé d'una mallorquina que fa molts anys va estar a punt de tractar de groller un català del Principat pel fet que li va demanar si li podia fer un petó. «Aquest brüt! -va comentar a una amiga-. Mira què m'ha dit!» Les diferències entre els dialectes provoquen reaccions inesperades que de vegades no passen de sorpresa. Quin no va ser l'astorament i la cara gelada d'un taxista barceloní quan un client mallorquí, que volia canviar un bitllet de viatge a les oficines d'Iberia, li va demanar que el portàs «a s'Ibèria!» Pensem en les diferències geogràfiques de significats que afecten unitats lèxiques com *nina*, *engegar*, *calces*, *trempar*, *pardal*, etc., que més d'un cop han estat motiu d'incomprensions. Poden passar fins i tot dins un mateix àmbit dialectal. En tres pobles del Raiguer de Mallorca la vocal neutra tònica ha passat modernament a *e* oberta. Són els pobles de la «caseta», on mots com *ceba*, *pera* sonen com en català central. El mallorquí practica

també el rotacisme de la *essa* seguida de consonant sonora. Així, *fantasma* es pronuncia *fantarma*, com *es metge* es pronuncia *er metge*. Ja saben els lectors que en les combinacions de verb seguit de pronom el mallorquí posa l'accent sobre el pronom (*donar-mè*, per exemple). He d'advertir també que a algunes àrees de l'illa *mè* significa 'xaí'. Doncs bé, a un d'aquells tres nuclis urbans hi enviaren també un rector novell, procedent d'una altra àrea, el qual desconeixia el canvi fonemàtic que havia alterat el parlar d'aquella població. Una senyora autòctona, després d'una breu conversa, li digué: «Senyor rector, si demà li va bé vendré a confessar-mè.» El capellà no va entendre res, perquè no li passava pel cap que en aquell indret imperàs el costum de confessar els animals (vendré a *confessar es mè*). A Felanitx, on la *e* oberta tònica se substitueix per *e* tancada, la frase *vols seure* sona exactament igual que *vols s'heura*. Teòricament a una casa que et convidassin a reposar en cadira els podria sortir car, en haver d'affluixar-se d'una buganvília: «No, no vull s'heura; me'n duré sa buganvília.» En el mateix poble *es mes de Maria* sona igual que *és merda Maria*, i deman excuses per l'exemple.

A mi em passà un cas curiós que em costà haver de pegar una panxada més voluminosa que la desitjada. El parlar del meu poble palatalitza les consonants *k* i *g* en moltes posicions, de tal manera que mots com *casa* i *gamba* sonen quasi com si

diguéssim *quiasa* i *guiamba*, tot i que no és ben bé així. Les meves palatalitzacions són extremadament perceptibles i no les sé evitar ni quan em veig obligat a fer ús de l'espanyol. Malgrat la meua vocalització, ben acceptable, en el Principat la gent m'entén poc si no faig canvis dialectals. El vocalisme i les assimilacions del mallorquí alcen encara altres barreres d'incomprensió quan hi ha un interlocutor continental. En dir la paraula *escola*, n'hi ha molts que entenen *escala*, fins i tot companys lingüistes. No és així a la inversa, ja que els mallorquins no solem tenir tals dificultats en sentir algun dialecte que no sigui el nostre. Per ventura el català ultrapirineu i l'alguerès podrien resultar candidats a les excepcions esporàdiques. Bé. Allò que anava a contar-vos: durant el juliol de l'any setanta-vuit vaig fer una estada de quinze dies al far del Cap de Creus, on vaig

Dibuixat per Toni Donada

arribar amb dos companys mallorquins, avui ja traspassats. Fèrem el viatge des de Barcelona en tren i ens aturàrem a l'estació de Figueres. Com que teníem gana, decidírem berenar una mica al bar de l'estació. Per una porta lateral de darrere el taulell va comparèixer un home de cara quadradeca amb ulleres i posat greu que ens va demanar, fent celles, què volíem. Quasi a una sola veu vàrem contestar: «Tres entrepans.» I el cantiner, més seriós que el pare Bestard i més sec que un albó a mitjan maig: «De què els volen?» Els meus companys triaren de seguida. «I vostè?» Vaig pensar-hi un poc i a la fi li amollí: «De formatge amb tomàtiga» (al meu poble es diu *domàtiga*, però vaig optar per una variant mallorquina menys puntual). «De formatge amb què?» «Amb *tomàtigaia*», vaig insistir, sense dissimular l'avanzament articulatori. El vaig treure de polleguera i es va encendre més que un pebre de cirereta. «No sé que és això, *tomatillo*». «I tant que ho sabeu!», vaig reblar pensant que qui mal entén mal respon. «No ho sé, i si no ho diu bé no n'hi poso!» «Idoi no n'hi poseu!» «Ah cony!», vaig pensar. «Vet ací tot un patriota que exigeix correcció lingüística als clients, però a tort.» «Pobre home! –seguiu jo cogitant–, el seu solatge dialectològic no deu passar de contrastar les diferències entre els parlars de Roses i de Sant Miquel de Fluvià. El *punyetero* em va fer el panet de formatge broix. El vaig trobar molt eixut, però me'l vaig empassolar, ja que en aquelles sasons menjava més que una llima nova, tal com feien els meus joves companys. Vaig pensar que calia tacte per a guanyar el cor d'aquell home i em vaig posar a fer-li elogis, no gens ficticis, de l'Empordà: «Quin país més

agradós i més fresc.» «Sí, sí, és molt fresc», contestà l'home, amb la mateixa cara d'ametles agres. «I de què viu aquí la gent?» «De la indústria del suro... i de les bicicletes», digué el cantiner sense alçar l'ull. Comanàrem tres entrepans més i em preguntà de bell nou cap a quin companatge em decantava. Caparrut com un peix de xarxa, no hi vaig pensar un segon: «Formatge i *tomàtigaia!*» «Ja li he dit que no sé què és *tomatillo*. O ho diu bé o no n'hi poso!» «Idoi no n'hi poseu!» Aquell enfotrat me'l tornà a fer rònc; però, tot i que la talent m'havia minvat, me'l vaig clavar. Calia canviar de tàctica, i amb la boca encara mig enfeïnada vaig començar a fer geolingüística: «Escoltau, senyor: Catalunya no acaba a les partions empordaneses, arriba molt més avall. I la gent no parla pertot de la mateixa manera. I més enllà de la mar també hi ha catalans que en diuen *tomàtigaia* o tomàtiga (vaig imitar el parlar del poble veí del meu) del que al Principat se'n diu tomàquet o tomaca o allò que vós vulgueu. I ara, si me'n voleu fer un altre, el vull de formatge amb *tomàtigaia*.» L'home va agafar el ganivet i em va fer un bon panet de formatge, però, aquest cop sí, amb la desitjada solanàcia refregada a l'estil del Principat, que encara vaig mastegar sense gaire gana. En dir-li adéu em va allargar la mà i m'obsequià amb un discret somriure. No he tengut ocasió de retornar a Figueres, però sé que, si un dia ho faig, el record d'aquell català militant amb posat de frare dominic i ànima de Ramon Muntaner m'assaltarà la ment amb la claror del llampec, mentre una profunda nostàlgia se'm filtrarà per les venes en recordar també els dos amics perduts.♦

En català diguem-ne *euró*

per Pere Ortís

Pel que fa a la denominació de la moneda única europea «euro», ens havem acomodat a allò primer que digueren a Madrid i ha estat entrada al català sense que ningú no s'hagi aturat a considerar si la forma és la que més s'adiu al geni i al caràcter de la nostra llengua, tan específics, tan únics. En l'opinió de molts, hauríem de dir-ne *euró*. I aquestes en són les raons:

“Euro” en català és un simple prefix: eurovisió, europol, eurodivisa, etc. *Euró* és un substantiu ben d'acord amb allò que dèiem. En tenim molts exemples de substantius en diftong *au* més consonant més *o* tònica, com és ara *auró*, *tauró*, *sauló*, *tauló*; i els terminats en *o* tònica són veritable legió, com és ara *cigró*, *porró*, *galló*,

mugró, *rovelló*. De substantiu amb diftong més consonant més terminació en *o* àtona, no en tenim cap.

El substantiu fóra la mateixa paraula Europa, abreujada, i pronunciada tal com resta de l'abreujament: *Euró*(pa).

Fixem-nos que els francesos no ho diuen «euro»; diuen *egó*, i els anglesos no ho diuen «euro», diuen *iuro*. És a dir, que cada país europeu ha nacionalitzat aquest nom, llevat del català que ha de fer les coses sempre com les fa el castellà les hi fan alguns dels nostres mitjans de comunicació i molts de catalans, i no catalans, que no en saben, de català.

Sí, hauríem de dir-ho així: Del cotxe nou me n'he fet vint-i-cinc mil eurons. Sona tan natural i tan nostre.♦